

Història, filosofia i diferència mediambiental: perspectives feministes sobre les relacions històriques i contemporànies entre la societat i el medi¹

Catherine Nash

University of Wales, Lampeter. Department of Geography
Ceredigion SA48 7ED. United Kingdom
c.nash@lampeter.ac.uk

Data de recepció: octubre 1998

Data d'acceptació: juliol 1999

Resum

La geografia humana sembla que hagi «tornat a la natura» o, almenys, que hagi tornat a aquella qüestió bàsica que són les relacions societat-medi, però ara ho fa carregada de sentit crític sobre els orígens socials de les idees de la natura, del seu aspecte materialista i de la política de canvi mediambiental. La dimensió filosòfica, històrica i política de la diferència, la unitat i dominació a les relacions humanoambientals han estat fonamentals per a la història geogràfica i mediambiental. Però també han estat camps d'anàlisi i crítica claus per a la geografia feminista i el feminisme, que tan profundament ha qüestionat el significat cultural d'humà, de natura i d'allò natural.

Paraules clau: medi ambient, feminisme, relacions societat-medi.

Resumen. *Historia, filosofía y diferencia medioambiental: perspectivas feministas sobre las relaciones históricas y contemporáneas entre la sociedad y el medio*

La geografía humana parece haber «vuelto a la naturaleza» o, al menos, que haya vuelto a aquella cuestión básica que son las relaciones sociedad-medio, aunque ahora lo hace cargada de sentido crítico sobre los orígenes sociales de las ideas de la naturaleza, de su aspecto materialista y de la política de cambio medioambiental. La dimensión filosófica, histórica y política de la diferencia, la unidad y dominación de las relaciones sociedad-medio han sido fundamentales para la historia geográfica y medioambiental. Pero también han sido campos de análisis y de crítica claves para la geografía feminista y el feminismo, que tan profundamente ha cuestionado el significado cultural de humano, de naturaleza y de natural.

Palabras claves: medio ambiente, feminismo, relaciones sociedad-medio.

Résumé. *Histoire, philosophie et différence environnementale: perspectives féministes sur les relations personne-milieu historiques et contemporaines*

La géographie humaine semble avoir opéré un «retour à la nature», ou du moins, à la question fondamentale que constituent les relations société-environnement, mais cette fois, elle

1. Traduït de l'original anglès per María Paz Tévar.

l'aborde avec un esprit critique quant aux origines sociales des idées sur la nature, sur son aspect matérialiste et sur la politique de changement environnemental. La dimension philosophique, historique et politique de la différence, l'unité et la domination des relations société-milieu ont été fondamentales pour l'histoire géographique et environnementale. Mais elles ont aussi été des domaines clés d'analyse et de critique pour la géographie féminine et féministe, qui a questionné tellement profondément la signification culturelle de l'humain, de la nature et du naturel.

Mots clé: environnement, féminisme, relations société-milieu.

Abstract. Environmental history, philosophy and difference: feminist perspectives on historical and contemporary human-environmental relations

Human geography seems to have «gone back to nature», or at least returned to that central question of human environmental relations now heavily armed with a critical sense of the social origins of ideas of nature, its materiality and the politics of environmental change. The philosophical, historical and political question of difference, unity and domination in human-environmental relations have been central to geography and environmental history. Yet they have also been key areas of analysis and critique within feminist and feminist geography where the cultural meanings of the human, nature and the natural have been so thoroughly interrogated.

Key words: environment, feminism, human environmental relations.

Sumari

Introducció

La geografia humana sembla que hagi «tornat a la natura» o, almenys, que hagi tornat a aquella qüestió bàsica que són les relacions societat-medi, però ara ho fa carregada de sentit crític sobre els orígens socials de les idees de la natura, del seu aspecte materialista i de la política de canvi mediambiental. De la mateixa manera que l'augment d'atenció de la geografia cultural a les formes materials i simbòliques de la terra, el medi ambient, el paisatge o la natura s'ajusten a les idees de Latour, i les investigacions marxistes sobre la justícia social s'orienten cap al medi ambient, la natura torna a la geografia històrica a través de la història mediambiental (Harvey, 1996; Peet i Watts, 1996; Williams, 1994). La dimensió filosòfica, històrica i política de la diferència, la unitat i dominació de les relacions humanoambientals han estat fonamentals per a la història geogràfica i mediambiental. Però també han estat camps d'anàlisi i crítica claus per a la geografia femenina i feminista que tan profundament ha

qüestionat el significat cultural d'«humà», de «natura» i d'allò «natural». A pesar de tot això, tant l'enfocament històric de la història mediambiental com la intuïció de les filosofies ambientals feministes han continuat desconnectades i per aquest motiu n'han sortit perjudicades. Els problemes d'aïllament d'aquests camps teòrics i d'investigació van molt més enllà de l'absència, amb algunes excepcions, de la qüestió del gènere a la història mediambiental, o la persistent atribució de gènere a la natura. Les aproximacions de feministes i postcolonialistes a la qüestió del gènere, cultura, natura i medi ambient indiquen clarament el camí que pot fer de la història mediambiental una disciplina més sensible a les diferències socials. També, però, és important l'aportació que la història mediambiental pot fer a les relacions físiques i simbòliques entre gènere i medi ambient. En resum, es tracta d'utilitzar la història mediambiental per segmentar els termes *natura* o *medi ambient* i utilitzar la política de la diferència social per segmentar la noció d'«humà» a la història mediambiental.

Història mediambiental

La història mediambiental, sorgida de la preocupació dels efectes mediambientals nocius del capitalisme, especialment a les colònies europees, és un camp d'estudi amb aspectes ètics, morals i crítics. Els historiadors mediambientals es plantegen qüestions com el canvi mediambiental, les maneres com l'ésser humà organitza la seva relació amb la natura i els valors i les creences que proporcionen informació sobre aquesta relació i li donen sentit. No obstant això, aquesta matèria nova, o perspectiva interdisciplinària, també comporta una geografia diferent, ja que els practicants més coneguts han estat moguts per la quantitat de canvis mediambientals que ha ocasionat el capitalisme, els colonitzadors i els sistemes agraris a Nord-amèrica o en altres llocs de colonització blanca, com ara Austràlia i han estat molt crítics amb l'agricultura capitalista perquè comercialitza la terra, simplifica dràsticament l'ecologia, té tendència a produir monocultius vulnerables, i incentiva la divisió del treball, que a llarg termini pot ocasionar greus danys a la natura i a la humanitat (Cronon, 1990).

Els practicants d'aquesta disciplina s'han enfrontat també amb els reptes plantejats a la manera d'entendre el medi ambient, tant per les revisions de l'ecologia clàssica com pels plantejaments postmoderns que s'aproximen a l'epistemologia del medi ambient (Demeritt, 1994). Cada cop més ecologistes i historiadors del medi ambient es pregunten si podem estar segurs que sabem el que significa *natura*, *ecologia* i, més concretament, *equilibri ecològic*, *comunitat* i l'«*equilibri de la natura*». El progressiu coneixement del canvi mediambiental fa palès que la natura és dinàmica, variable i està estretament unida a la història de l'ésser humà i no correspon a aquella idea tradicionalment defensada de l'equilibri de la natura o als simples models de la successió ecològica, clímax i equilibri. Ben al contrari, les obres dels especialistes literaris, antropòlegs, historiadors culturals i teòrics han aportat moltes proves del fet que la

natura és lluny de ser tan natural com sembla; és, en realitat, una construcció profundament humana. Això no vol dir de cap manera que el món no humà sigui en cap sentit irreal o simplement un producte de la nostra imaginació. No obstant això, la manera com descrivim i entenem el món està tan unida amb els nostres valors i presumpcions que no podem separar completament l'un de l'altre (Cronon, 1995).

Així, mentre es discutia sobre el terme *medi ambient*, la història mediam-biental, a pesar de les seves narracions ecològiques tan detallades i fascinants, ha estat treballant amb una noció més àmplia i clara de «l'humà». Aquest desfasament cronològic entre la crítica feminista de la història i els seus efectes a la història mediambiental és un dels aspectes que assenyalen els propis historiadors mediambientals. Al mateix temps que es qüestiona el significat de *natura* o *medi ambient*, William Cronon fa una crida a prestar una atenció crítica similar a la categoria «humà»; a més, afirma que, encara que l'anàlisi holística de la història mediambiental anima els historiadors a veure la natura i la humanitat com un tot, «també ens anima a no fixar-nos tant com ho hauríem de fer en el conflicte i la diferència entre grups de gent», tant si estem parlant de pagesos com d'agricultors, nadius o colonitzadors. Malgrat que la història mediambiental s'hagi centrat en la classe i en les distincions entre colonitzadors i indígenes, per Cronon, el fracàs més gran, fins ara, és «la seva incapacitat per indagar sota el nivell del grup i explorar les implicacions que tenen les divisions socials per als canvis mediambientals [...] Comparada amb les categories clàssiques de la història social de gènere, raça, classe i ètnia, la història mediambiental roman més callada del que hauria d'estar» (Cronon, 1990).

Història feminista mediambiental?

L'excepció més destacada d'aquesta desconexió a la història mediambiental és l'obra de Carolyn Merchant, i en concret el seu famós informe sobre les interconnexions occidentals actuals entre la dominació de la dona i la natura (Merchant, 1990), a la qual fa referència J.M. Powell en una llista de noves orientacions de la història mediambiental en l'apartat del tema del gènere (Powell, 1996). Malgrat que Merchant representa cada cop més la història mediambiental feminista, si agafem, per exemple, l'obra «Cronon's Nature's Metropolis» trobem problemes que fan difícil considerar el treball de Merchant com un model del que podria ser la història mediambiental feminista². Merchant afirma que «una perspectiva de gènere aplicada a la història mediam-biental [...] ofereix a la vegada un retrat complet i més equilibrat de les interaccions de l'home amb la natura i fa que progressin els pressupòsits teòrics» (Merchant, 1990). Suggereix també que s'hauria d'estudiar la reproducció humana en termes de la reproducció de les generacions, de l'energia diària, de la cultura i els sistemes de govern. Com Cronon, Carolyn Merchant remarca

2. Per a la resposta de Cronon a Merchant i a d'altres, vegeu Cronon (1994).

que tots aquests aspectes de la reproducció estan condicionats en gran mesura amb el gènere; les perspectives de Merchant es basen en una narrativa històrica convincent, però es tracta d'una història de la qual l'argument, que tracta del canvi d'un gènere «bo» i les relacions mediambientals al «dolent», depèn d'un moviment històric que elimina la complexitat del passat. A la seva famosa obra *The Death of Nature* Merchant afirma que la revolució ecològica colonial del segle XVII i la revolució capitalista del segle XIX són conseqüència de la Il·lustració, del pas de considerar la natura un ésser vivent sensible a considerar-la una màquina que pot controlar-se amb lleis científiques que aproven la dominació de la natura i de les dones, que també eren tradicionalment classificades dintre del regne de la natura. Als seus treballs més recents Merchant es guarda d'essencialitzar la feminitat, reforçar la maternitat normativa, universalitzar l'experiència de les dones al passat i el present o caracteritzar l'atenció al medi com a femenina (Merchant, 1996).

La responsabilitat que la dona tenia en la producció del menjar familiar a la Nord-amèrica precolonial és una situació que Merchant exposa freqüentment com a exemple d'un ideal perdut, en un temps que les relacions persona-medi eren harmonioses i la divisió sexual del treball era complementària i no limitadora. L'argument més important d'aquesta autora és que mentre que el capitalisme mercantil i la revolució científica del segle XVII van substituir «la visió orgànica del món del Renaixement, per la qual el cosmos era viu i la terra es considerava una mare que nodria [amb] restriccions ètiques que impedièren l'explotació del terra, per una visió en què el món és una màquina feta d'àtoms morts, i la societat és una suma d'interessos individuals». El colonialisme europeu i el capitalisme van transformar la cultura nadiua americana animista i orgànica en què la dona, productora del 85% del menjar de la tribu, interactuava directament amb la terra a través de la feina de plantar, mantenir i cultivar blat de moro, mongetes i carabassa; i oferien els primers fruits del seu treball a una deessa mare del blat de moro (Merchant, 1996).

L'argument de Merchant té, sens dubte, poder i és útil políticament, però hi ha problemes per generalitzar-lo. Aquesta idea d'una edat d'or prepatrimonial i precolonial en la qual existia benestar humà i mediambiental sosté la majoria de les teories ecofeministes, l'ambientalisme contemporani i les nocions ahistòriques i romàntiques de la feminitat i dels pobles indígenes, i també la incapacitat, fonamentada en els sentiments de culpa, de no poder ser tan crític amb les qüestions de gènere de les relacions humanoambientals dels altres com amb les pròpies. El treball dur que feien les dones segueix sent treball dur, tant si ens imaginem la terra com una mare o com una màquina. El coneixement i el treball que les dones precoloniales del sud de Nova Anglaterra utilitzaven en l'horticultura per la subsistència familiar, que Merchant descriu, és semblant a les funcions de la dona d'avui dia en societats en procés de desenvolupament. No obstant això, els esforços realitzats per registrar i valorar aquest treball i qualitats infravalorades i ignorades han provocat que es passessin per alt les desigualtats de gènere que han fet que la dona treballi tant i tan durament. A la vegada, aquesta visió d'una dona en harmonia amb el medi ambient no té

en compte que les seves condicions materials canvien; més que veure les dones com a víctimes de la degradació ambiental, hem de preguntar-nos com intervenen en el complex panorama polític, econòmic i mediambiental que elles mateixes contribueixen a configurar, tenint en compte que les seves experiències estan condicionades per les diferències generacionals, de classe i d'ètnia. Per una sèrie de raons complexes i conscients, tant poden elegir tallar arbres com mirar-los. Tal i com ha dit Celine Jackson, «que les dones no hagin estat a la capçalera de l'explotació forestal, ni de la mineria, ni de la crema de la selva tropical no significa que siguin cuidadoses amb el medi ambient per instint, sinó que més aviat es tracta d'una qüestió de divisió del treball i d'oportunitats» (Jackson, 1993).

Melissa Leech i Cathy Green han estudiat recentment amb exhaustivitat la manca d'aprofundiment històric de moltes de les teories ecofeministes. Totes dues adopten deliberadament una perspectiva històrica quan examinen el gènere i la història mediambiental en relació amb els debats actuals sobre la política referent a la dona i el medi ambient. I mantenen que mentre que «les investigacions que han dut a terme els historiadors mediambientals sobre la influència de la terra i de les polítiques ambientals colonials han prestat molt poca atenció a les dimensions de gènere». Les reivindicacions històriques són utilitzades, principalment per l'ecofeminisme contemporani, per construir sobretot «imatges de relacions ecològiques harmonioses, centrades en la dona i en els processos que el desenvolupament colonial van destruir». Així doncs, aquestes reivindicacions essencials i ahistòriques «formen la base de les teories per les quals la biologia de les dones ha quedat subordinada per la cultura durant el període «colonial» o «capitalista». Leech i Green demanen una història mediambiental més sensibilitzada en qüestions de gènere i una anàlisi del gènere i del canvi ambiental més basat en la història (Leech i Green, 1996).

Leech i Green qüestionen la noció d'una edat d'or en què la dona era en harmonia amb la natura perquè practicava una agricultura de subsistència precolonial aïllada, examinant els paràmetres culturals i les diferències històriques del significat de masculinitat i feminitat i la seva relació amb els diversos conceptes de medi ambient. Aquestes autores afirmen que «la tesi de l'edat d'or» oculta les diferències entre les dones i amaga també els homes i les relacions entre homes i dones. La tesi no té en compte que les idees orgàniques precoloniales sobre la natura sovint estan vinculades amb unes relacions socials d'opressió. A més, afirmen que aquest ús general del terme *natura* o del terme *medi ambient* a l'ecofeminisme no dóna el sentit de les diverses maneres en què els diferents ambients i processos ecològics han estat lligats al gènere. De la mateixa manera que Cronon aposta per la segmentació del terme *humà*, Leech i Green ho fan per un més ampli sentit històric de la diversitat ambiental en l'anàlisi de gènere i ecologia. Leech i Green denfensen que les visions històriques feministes:

Redueixen els aspectes materials de les canviants relacions de gènere i ecològiques a una dicotomia entre una edat d'or precolonial, atemporal i harmoniosa i els efec-

tes destructors del capitalisme i el colonialisme; de fet, els redueixen a una contínua reproducció de la «tradició» gloriosa fins a l'arribada de la «modernitat». No obstant aquest fet, això amaga la important dinàmica del gènere, de l'estratificació social i del canvi ambiental a la història precolonial; sovint, aquesta dinàmica està influenciada pel comerç, de forma que la imatge de subsistència aïllada queda greument danyada. Encara que els experts coincideixen a afirmar que el colonialisme i el capitalisme han reestructurat en profunditat, i continuen reestructurant, les economies, les societats i les seves relacions de gènere, les dades de gran quantitat d'anàlisis històriques proven que aquesta articulació és complexa i té formes variades (Leech i Green, 1995).

Segons els ecofeministes, la història mediambiental hauria d'investigar les maneres com les relacions mediambientals estructuraven les relacions entre dones i homes i com les relacions socials de gènere, en un sentit més ampli, estructuraven els processos d'ús dels recursos. I afirmen que una història mediambiental que tracti degudament les qüestions de gènere hauria d'incloure l'anàlisi del gènere i el treball en relació amb l'ecologia; els canvis dels règims i drets de possessió; la dimensió de gènere de les decisions institucionals sobre l'ús dels recursos naturals; canvis dels productes, llocs i ús de tècniques de gènere al marc del canvi econòmic colonial, comerç i polític; les relacions entre el gènere i els coneixements i discursos mediambientals inclosos els d'Estats colonials (Leech i Green, 1995), la interacció de l'ús dels recursos per part dels gèneres amb processos ecològics concrets, l'acció de la dona per contrarestar les intervencions colonials a l'ecologia i com la representació d'ambients antics, de la història del paisatge, formen part de les històries orals que sostenen relacions socials o polítiques específiques i l'estatus i drets de gènere que hi estan lligats (i que han adoptat sovint les autoritats colonials) (Leech i Green, 1995). Hi afegeixen que les relacions de gènere tenen conseqüències ecològiques tangibles, de la mateixa manera que condicionaven el canvi mediambiental entre els indígenes i els grups de colonitzadors.

En la mateixa línia, Celine Jackson afirma que «l'aplicació de l'anàlisi de gènere a les relacions mediambientals comporta considerar la dona en relació amb l'home, la segmentació de la categoria de "dona" i la comprensió que el paper dels gèneres és una construcció social i històrica» (Jackson, 1993). Tal com indica quan parla de zones desenvolupades, la classe social condiona les relacions ambientals; així, les dones pobres pateixen més fortament les conseqüències de la degradació ambiental. A més, afirma, «les desigualtats entre dones existeixen fins i tot a nivell de la llar, on l'edat [així com l'estat civil] sovint estableix la divisió del treball, l'accés als recursos i el seu control i la capacitat de prendre decisions... Presentar una relació especial entre les dones i els seus ambients que no contempli aquestes causes de diferència és conflictiu, perquè les dones tenen un gènere configurat per la societat, que pateix modificacions, així com una identitat generacional i de classe» (Jackson, 1993). Per tant, unir les teories feministes a les relacions de persona-medi i la història mediambiental comporta segmentar la categoria «natura», la categoria «humà» i també la categoria «dona».

Són reals les històries postcolonials sobre el medi ambient?

La història mediambiental pot oferir una crítica contundent del capitalisme i el colonialisme moderns, però també pot posar en dubte la idealització de les societats premodernes i precoloniales i, així, contrarestar les reivindicacions primitivistes d'algunes filosofies ambientals. De la mateixa manera que el projecte postcolonial critica l'opressió material i cultural del colonialisme sense aportar-hi cap model de cultura precolonial vertadera i estable que pugui recuperar-se, la història mediambiental critica els danys actuals causats al medi ambient, a la vegada que posa en dubte la noció d'una natura primitiva en harmonia amb els natius. Els dubtes suscitats pels historiadors i ecologistes mediambientals respecte dels conceptes ecològics de successió, equilibri i clima mediambientals bàsics per a la quantificació crítica del dany mediambiental, afecten la noció d'estabilitat ambiental premoderna i precolonial. Dos dels termes principals de l'ambientalisme i de la història mediambiental han estat *dany ecològic* i *estabilitat ecològica*, i això no obstant, la crítica del canvi mediambiental actual ha implicat sovint les relacions persona-medi estables premodernes o no occidentals. En aquest sentit, tant els individus premoderns com els no occidentals també es presenten com «oblidats pel temps» o en un present invariable. William Cronon suggereix que hauríem de reflexionar, i reflexionar de manera crítica, en els diferents nivells de canvi en comptes de treballar amb una simple dicotomia entre canvi i estabilitat.

Les històries mediambientals relatives a la intervenció humana a llarg termini posen a prova les tendències romanticistes de l'ecoturisme occidental que, en buscar a les cultures indígenes una harmonia perduda, tal com ha mostrat Jane Jacobs en relació amb la producció de l'heritatge aborigen, fixa i fa imprescindibles aquests suposats llegats de l'època premoderna (Jacobs, 1996). Com afirma Jane Jacobs, «no és la Natura el que es pot observar [amb l'ecoturisme] sinó una cultura que entén la natura d'una forma diferent, possiblement, menys destructiva». A més, «aquest desig, modern, de (re)tornar a la natura a través de les cultures indígenes és una resposta al fracàs de la forma de veure, entendre i comportar-se al món que tenen els masculinistes i racionalistes (entendre capitalistes)». Aquesta nova «imaginació ecològica» es basa en «visions profundament idealitzades i ahistòriques estables i primitivistes dels aborígens i de la seva relació amb el medi» (Jacobs, 1996). «Considerar que els indígenes estan units a la natura és col·locar-los fora de la cultura», i per tant, fer-los menys humans; representació que coincideix amb la de la dona. Aquesta idea també implica que només les cultures pures poden oferir models de «bones» relacions ambientals i ens porta cap a l'ús d'un perillós llenguatge en termes de puresa cultural que desacredita les experiències, les vides i les cultures híbrides; per exemple, els aborígens urbans o de raça mixta serien vistos com a traïdors o amb aquest «ambientalisme primitivista». També en aquest cas aplicar una perspectiva històrica i crítica hi pot ajudar. En comptes d'idealitzar les relacions persona-medi premodernes hem de pensar que també són culturals i dinàmiques. Si considerem que les altres relacions amb la natura són produc-

te d'una mediació social i cultural, encara que es basin en sistemes metafòrics i mítics diferents, és possible ser crític amb el desgast capitalista d'altres tipus de consciència i experiència sense idealitzar o primitivitzar altres relacions entre les societats i els entorns naturals.

Replantejament de la relació societat-medi: cap a una política ambiental de la diferència

Com podem remodelar la nostra idea de les relacions societat-medi? Fer-ho significa redefinir els conceptes «humà» i «natura», així com la seva relació. Es pot afirmar que les teories en què la immersió de l'home a la natura no és jeràrquica són tan problemàtiques com les que postulen que sí que n'és, de jeràrquica. Molts, des de perspectives feministes i no feministes, han afirmat que la distinció entre natura i cultura és un dels dogmes filosòfics bàsics que sustenten la societat occidental. Molts han assenyalat el període anomenat Il·lustració (segle XVIII principalment) com el context en el qual s'arrelen els conceptes del que significa l'humà. Els intents de definir les qualitats que té un humà es basaven en la distinció entre si es localitzava al món de la cultura, del pensament, de la creativitat, de la racionalitat, de la consciència i la confiança o al regne de la natura. Ésser civilitzat era estar allunyat d'allò natural. Les persones que eren considerades menys allunyades de la natura (els treballadors, les dones, la gent de color i els nens) es definien com a menys humanes. Els feministes han indicat que aquesta definició de l'humà no era accessible a tots. Les dones, com que es classificaven dintre del regne natural per la seva capacitat de donar a llum, no estaven capacitades per formar part, completament, de la categoria d'humà. Aquesta restricció de la categoria d'humà també s'aplicava als nens i a altres races, ja que es considerava que tant els uns com els altres eren com a nens i a prop del món animal d'instints i desitjos incontrolats. El concepte del que és humà i natural ha estat profundament lligat a les relacions de poder entre les persones.

Encara que algunes formes d'ecofeminisme plantegen problemes, d'altres obren camins per trobar respostes. Per contrarestar el sentit, ara ja ben consolidat, de construcció social de la natura i la crítica de la categoria dualista que tenen els conceptes *natura* i *humà*, recentment alguns teòrics han intentat recuperar no sols la idea d'autonomia de la natura, sinó també oferir alternatives a la dicotomia humà-natura. En comptes de la preocupació que genera el determinisme ambiental dintre de la geografia, cada cop es reconeix més que el món natural té una materialitat i una utilitat independent del coneixement humà. Aquest sentit de la materialitat i de la construcció simbòlica del món és bàsica per a la crítica ecològica feminista de Val Plumwood i pel seu concepte del jo de relació que no cau en un discurs de natura feminitzada basat en qüestions familiars i de gènere (Plumwood, 1993 i 1994). Aquí, aquest individualisme no es defineix gràcies a una diferència jeràrquica fixa, sinó a una gran quantitat de relacions d'interdependència mútues i actives i de relacions de col·laboració. La natura s'entén no com una entitat, sovint relacionada amb

el gènere, sinó com una sèrie de diverses formes de vida amb relacions diferents d'associació amb societats heterogènies similars. El reconeixement de les diferències i semblances entre les persones i les formes de vida no humanes perjudica les epistemologies dualistes de la diferència jeràrquica, però no desmunta la idea de diferència dins la natura o la societat en el marc de l'humanisme universal de la integració de les persones al medi. Aquesta idea d'una diferència no jeràrquica dintre de la natura i entre aquesta i la societat és el punt de partida de la política ambiental de la diferència.

Recentment, William Cronon ha reclamat un lloc més important dintre de la història ambiental per a «l'exploració de la diferència social i ambiental, i la seva relació amb el poder» (Cronon, 1990). Els teòrics ecofeministes, com Val Plumwood i Jim Cheney, a pesar de les maneres com la diferència entre el món humà i no humà ha servit als interessos dels que han definit els límits de l'humà i han justificat que es maltractés persones considerades més «naturals», també critiquen les formes d'ambientalisme que pretenen eradicar la diferència entre humà i natura amb diversos tipus d'identificació amb aquesta (Cheney, 1987, 1989, 1990 i 1994). La importància del seu plantejament rau en el fet que critica la política d'alternatives a la distinció entre humà i natura mitjançant unes formes d'ambientalisme que es proposen articular unes relacions no dominants entre l'humà i la natura, sobretot dins l'ecologia profunda.

L'ecologia profunda és un tipus de filosofia mediambiental, o un conjunt d'idees i teories sobre el medi ambient i les relacions persona-medi, desenvolupada entre d'altres per Arne Naess, que n'és el seu exponent més famós. L'ecologia profunda pretén provocar un canvi global en la manera com els individus tracten i entenen la natura a través del canvi del seu estil de vida i comportaments, que es produirà gràcies a l'aparició d'un sentiment d'unitat amb la natura. Aquesta imatge que té l'ecologia profunda es basa en la idea d'una identificació profunda amb la natura, de la sensació que la persona no pot distingir-se de la natura, en una idea expansiva del jo que fa que tot ho identifiquem amb aquest jo, o en un jo transcendent amb el qual la dimensió personal va més enllà gràcies a una identificació imparcial amb tots i cadascun dels éssers del món natural i amb el cosmos (Plumwood, 1991; Salleh, 1992). Encara que, avui dia, aquestes idees s'han estès a causa de la destrucció del medi, estan inspirades en formes d'entendre el món anteriors, principalment en el romanticisme nord-americà i europeu del segle XIX. La teoria d'apropament a la natura implica que tant els individus com les societats estan separats d'ella; de la mateixa manera, frases com «tornar a la natura» impliquen que els humans van viure en altres temps amb un contacte més gran amb els altres éssers vivents. És a dir, els orígens d'aquests conceptes es troben als processos de modernització, urbanització i industrialització que han donat forma a les societats actuals. Com a resposta a l'evident separació de les persones i la natura a la vida moderna, molts pensadors europeus i nord-americans del segle XIX van lluitar per recuperar una sensació de proximitat amb el medi. Aquesta és una idea bàsica del Romanticisme, que ha influenciat el desenvolupament

dels moviments mediambientals i de conservació, la suburbanització, les actituds antiurbanes i el turisme. Així, les actituds occidentals envers el medi sovint oculten tant un sentiment de superioritat sobre la natura com de distanciament de la natura i un desig de tornar a tenir una relació més estreta amb ella.

Quan els seguidors de l'ecologia profunda parlen de proximitat amb el medi, es refereixen a un sentiment personal profund, una connexió espiritual entre un individu i la natura. ¿Quins problemes comporta aquesta noció d'identificació personal amb la natura? Tal com defensen Val Plumwood i Jim Cheney, aquesta noció no té en compte el component social de la relació entre les societats i la natura o les relacions entre les persones. A nivell individual podem gaudir d'un sentiment d'unió amb la natura, però ens adonem molt poc de l'impacte que tenen les nostres accions sobre altres persones o el medi ambient. Per exemple, la gran quantitat de persones que viatgen a llocs «verges» cercant la «unió amb la natura» pot produir efectes importants i no sempre positius sobre l'ecologia d'una zona i sobre la gent que hi viu. La idea de transcendir el jo, les propies emocions, condicions, sentiments, etc., és bàsica pels racionalistes que han mantingut que el pensament racional depèn d'aquest distanciament; es tracta d'una aproximació al coneixement que ha negat la producció social d'aquest, la situació i ha deslegitimitzat el coneixement de les dones i dels que no són europeus que, se suposa, no poden aconseguir aquest distanciament racional.

Mantenen que l'ecologia profunda suprimeix la diferència amb la natura perquè idealitza una relació de les persones amb el medi, en la qual la subjectivitat humana se subordina a una consciència espiritual més profunda del món natural. A més, opinen que les nocions romàntiques de perdre's a la natura neguen la política de relacions persona-medi, així com la idea de considerar les relacions entre les persones com a irrellevants per a l'explicació del canvi ambiental. L'ecologia profunda no té en compte el paper de la jerarquia entre persones, per exemple les relacions desiguals de gènere, al medi ambient. Plumwood afirma que el fet que l'ecologia profunda se centri en la identificació personal amb la natura no els permet considerar les relacions socials que van més enllà de l'individu. Per tant, la identificació amb la natura es basa en la noció masculina d'un jo transcendent, autònom i insociable. I posa l'accent sobre la incorporació de l'individu a la natura més que sobre un sentit social de mutualitat i distinció entre el regne humà i no humà. Aquesta és la base d'una política ambiental de la diferència, dels seus conceptes ambientals i socials de diferència no jeràrquica entre la gent i el medi i de la diversitat entre les persones i dintre de la natura. El sentit de mediació, autonomia i materialitat de la natura no ha de ser expressat com un ésser viu moral, sinó com un regne que és més que una construcció humana. És aquest sentit de diversitat, mediació i materialitat del món físic el que ha distingit el treball dels historiadors ambientals. La història ambiental i l'ambientalisme feminista poden enriquir-se mútuament si se centren en la diferència entre «humà» i «natura».

Bibliografia

- CRONON, William (1990). «Models of Prophecy and Production: Placing nature in History». *Journal of American History*, 76, p. 1122-1131.
- (1994). «On totalization and turgidity». *Antipode*, 26, p. 166-176.
- (1995). «Introduction: In Search of Nature». A CRONON, W. (ed.). *Uncommon ground: toward reinventing nature*. Nova York: W.W. Norton & Co., p. 25.
- CHENEY, Jim (1987). «Eco-feminism and deep ecology». *Environmental Ethics*, 9, p. 115-145.
- (1989). «The neo-stocism of radical environmentalism». *Environmental Ethics*, 2, p. 293-325.
- (1990). «Nature and the theorizing of difference». *Contemporary Philosophy*, XIII, p. 1-14.
- (1994). «Nature/Theory Difference: ecofeminism and the reconstruction of environmental ethics». A WARREN, Karen J. (ed.). *Ecological Feminism*. Londres: Routledge, p. 158-178.
- DEMERRITT, David (1994). «Ecology, objectivity and critique in writings on nature and human societies». *Journal of Historical Geography*, 20, p. 22-37.
- HARVEY, David (1996). *Justice, nature and the geography of difference*. Londres: Blackwell.
- JACKSON, Celine (1993). «Women/nature or gender/history?, a critique of ecofeminist development». *Journal of Peasant Studies*, 20 (3), p. 289-419.
- JACOBS, Jane M. (1996). *Edge of Empire: postcolonialism and the city*. Londres: Routledge, p. 132-156.
- LEECH, Melissa; GREEN, Cathy (1995). *Gender and environmental history: moving beyond the narratives of the past in contemporary women-environment policy debates*. Institute of Development Studies Publications, p. 1-3.
- MERCHANT, Carolyn (1980). *The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution*. Londres: Harper and Row.
- (1990). «Gender and Environmental History». *Journal of American History*, 76, p. 1117-1121.
- (1994). «William Cronon's Nature's Metropolis». *Antipode*, 26, p. 135-140.
- (1996). *Earthcare: women and the environment*. Londres: Routledge.
- PEET, Richard; WATTS, Michael (eds.) (1996). *Liberation Ecologies: environment, development and social movements*. Londres: Routledge.
- PLUMWOOD, Val (1991). «Nature, self and gender: feminism, environmental philosophy, and the critique of rationalism». *Hypatia*, 6, p. 3-27.
- (1993). *Feminism and the Mastery of Nature*. Londres: Routledge.
- (1994). «The ecopolitics debate and the politics nature». A WARREN, Karen J. (ed.). *Ecological Feminism*. Londres: Routledge, p. 64-87.
- POWELL, J.M. (1996). «Historical geography and environmental history: an Australian interface». *Journal of Historical Geography*, 22, p. 253-273.
- SALLEH, Ariel (1992). «The Ecofeminism/Deep Ecology Debate: A Reply to Patriarchal reason». *Environmental Ethics*, 14, p. 195-216.
- WILLIAMS, Michael (1994). «The relations of environmental history and historical geography». *Journal of Historical Geography*, 20, p. 3-21.